

HRVATSKA RIEČ

Predplatna cijena: na godinu K. 12 — Za pò godine K. 6 — Za Šibenik na godinu donošanjem u kuću K. 12. — Za Inozemstvo na godinu K. 12 i suviše poštarski trošak. — Pojedini br. 10 para. — Plativo i utiživo u Šibeniku.

Izlazi sriedom i subotom

Uredništvo, uprava i Tiskara lista nalazi se u ulici Bazilike sv. Jakova. — Oglasi, priobćena pisma i zahvale tiskaju se po 30 para peti, redak ili po pogodbi. — Nefrankirana pisma ne primaju se. — Rukopisi se ne vraćaju.

Sloboda štampe.

U zadnjem smo broju na ovom mjestu razložili, kako smo mi Hrvati raztrgani i razdijeljeni na različite tuđinske uprave i kako nam je dužnost jedni druge podpomagati, ako ćemo da budemo barem u svijesti jedinstveni i da se od hrvamo nastojanju tuđinca da nas uništi. Za pokriepu ovih naših tvrdnja dolazi nam sada u pomoć vlada ili magjarska ili austrijska, ne znade mo pravo. Ovih dana je naime bila izdana dozvola „Slavenskoj Misli“ u Trstu, da može ope u Bosnu i Hercegovinu, a malo kasnije zabranilo je „Novom Listu“ na Rieči ulaz u ovu polu monarhije.

Dakle jedan hrvatski list jednom može, drugi put ne može zalaziti u hrvatske zemlje, sve kako se sviđi visokoj vladi u Beču ili Pešti, to za stalno ne rade to od prevelike skrbi za nas, nego jer bi na taj način htjeli zapriječiti ili pogodovati stanovitim političkim strujam.

„Slavenska Misao“ bila je jednom proti austrijskoj protunarodnoj upravi u Bosni i za to joj je ulaz bio zabranjen. Danas je austrofiliska, neki misle da je i subvencionirana, pa vlada odmah joj dopušta ulaz.

„Novi List“ koji izlazi na Rieči širi misao protuaustrijsku, a vlada ga sada zabranjuje.

Misli li vlada ovim, da će Bošnjaci uzljubiti austrofilizam „Slavenske Misli“ ili da će Dalmacija, jer je ulaz „Novom Listu“ zabranjen, postati prijateljica austrijske političke misli?

Ona se jako vara. Naša narodna misao nije toliko slaba, da bi se dala skrenuti sa svoga puta, jer se jedan ili drugi list progoni.

Progonoj smo bili i mi, pak jeli to promienilo u čemu mišljenje naše ili ono našega pučanstva? Baron Chlumceki je bio prepričito stroge mjere proti našem novinstvu. Kako vidimo počelo ga se slušati, pak misli li vlada da će takovim mjeram ugušiti bilo i jednu misao koja njoj ne godi? Da misli, o tom nema dvojbe, kad poduzimlje mjere koje ju ne mogu prikazati u dobrom svjetlu, ali da se vara ne može biti takodjer dvojbe, jer ni ona, ni nijedna vlada na svijetu ne može ugušiti misao, rieč, slogu. Progonoj može, ali uništiti ne može, jer nema sile koja može vladat a kamo li savladat misao i rieč.

To su već sve prosvjetljene države uvidile pa su slobodu rieči i štampe uzakonile. To se uzakonilo i u Austriji. Ali kao sve, tako i ovo na polovicu, na način da vlada jednom može, a jednom ne treba da progonoj, a progonoj, kaznit, osudit može uvijek kad god hoće, kad god misli da je to njoj pribitačno.

Nego mislimo da se vlada vara u svojim mjeram, jer svaka zapljena, svaki progonoj škodi njoj više nego slobodna rieč. Progonojstvo niko ne odobrava i progonojstva radjaju odporom u duši, u svijesti narodnoj. Naprotiv sloboda nikomu ne škodi, a pomaže uprav onima, koji pomoći trebaju, narodu, obćenitosti, dakle i svakom pojedincu. I za to su danas svi prosvjetljeni za neograničenu slobodu, jer sloboda ni onda kad je izrabljivana i upotrebljavana u zle i nečiste svrhe ne može škoditi, jer radja odporom svih dobrih, svih dobromislećih. Radja intenzivnijom borbom dobra proti zlu, intenzivnijim radom da broj dobrih poveća. Tako i štampa pa makar bila i prodahnuta bog zna kojim mislima konačno ne čini drugo, nego da se poveća prosvjeta, blagostanje u svim slojevima pučanstva, jer i zli tiskaju dobre da više za njih rade, a da ih ne izgube.

S ovih razloga mi smo za slobodu štampe, ali da se ona kako i treba uzakoni, pa dok god vlada štampu progonojla ne možemo nego prosvjedovati, a dužnost je svih naših zastupnika da kao jedan ustanu proti progonojima bilo s koje strane. Ovo govorimo jer znade mo, što hoće biti osamljeni, pa uprav jer znade mo pozivamo sve na odpor proti progonojima vlade, jer što je, danas jednom može biti sutra drugomu, a zlo je kad se jednomu zlo dogodi da drugi miruje, kao što su skoro svi i sve novine mirovale, kad se nas progonojlo.

Kažu da je „Novi List“ bio obustavljen intrigom magjarske vlade, jer da bi tako htjeli pri-

siliti Supila na popuštanje. U to ne vjerujemo, jer u pitanju hrvatskoga jezika sa Magjarima ne odlučuje sam Supilo, nego cijela delegacija. Dogodilo se i Supilu i svim delegatima bog zna što, oni ne mogu popustiti. To je današnji položaj, a poniženje je dovodjati pitanje slobode štampe u Austriji sa držanjem naših delegata u Pešti.

Sloboda štampe mora vladati u ovoj državi bez obzira na političko držanje nas Hrvata. Naše novinstvo mora biti slobodno.

O jednoj neredovitosti.

Sabor u Zadru još je god. 1890 u sjednici 29. listopada izrazio jednoglasnu želju, da bi se vlada zauzela, kako bi se kod c. k. poreznih ureda uredilo upisivanje pojedinih iznosa poreznika tako, da svaki poreznik bude upisan na naročitoj strani glavne knjige za sve njegove pasivne i aktivne svote, i da svakome porezniku bude uručena naročita knjižica, u kojoj moraju bit upisane sve likvidacije i sve namirnice za njega, jednako kao u glavnoj knjizi.

I kasnije je bilo u saboru opet upita vrhu ovog pitanja, a vlada je po običaju jednostavno obećala da će se želje sabora uvažiti.

Sabor je to učinio radi više razloga, pa i radi same tačnosti, jednoličnosti i preglednosti poreznih podataka, da ne bude poteškoća i zamršenosti pri sastavljanju izbornih imenika. To je trebalo i treba na žalost još uvijek, jer kako su i danas vodjene upisbe u poreznim knjigama, nije moguće nipošto sastavljati redovite i pravde izborne imenike u suglasju sa zakonom, a još manje u suglasju nekih formalnih shvaćanja i propisa, koji i ako se već dobro zabacili u praksi, mogu još uvijek izbit na površinu i dobro poslužiti stanovitju samovolji.

Pošto nisu daleko novi izbori zastupnika za sabor u Zadru, nalazimo zgodnim iztaknuti, kako se u pogled tih poreznih podataka nalazimo još uvijek pristarome i kako će opet bit muke pri sastavljanju izbornih imenika. Kod poreznih ureda vlada još uvijek stara pomutnja. Tu je obično svemu udovoljeno, kad je zajamčeno samo pobiranje utanačenog poreza, dok se vrlo slabo ili nikako ne gleda od koga se porez pobire, je li od upisanika ili od drugoga, i tako ovrha može bilo koga zahvatiti. Gleda se dakle više na utjeravanje svote, nego li na pravnu vrijednost poreznog doprinosa.

Ista vlada može po tome uvidjati, da na taj način poreznicima nisu zajamčena građanska ustavna prava, koja počiu od plaćanja poreza. To je i ponukalo obćinu Kotorsku, da se ovih dana posebnom predstavkom obrati na Namjestništvo, tražeć da se pitanje o uređenju upisivanja poreznih iznosa kod poreznih ureda sveđe na pravu mjeru. Sigurni smo, da će u predstavku bit jednodušno poduprire i sve druge obćine u pokrajini.

Ne uvaži li se ta predstava trebat će i ovog puta da sve obćine u Dalmaciji udare na stare muke pri sastavljanju izbornih imenika, trebat će da vrlo dobro upoznadu svakog izbornika napose, da se oko njega dosta dugi i teško pozabave, ako će uspjeli u usredotočenju poreznih podataka.

Držalo se je, da će još god. 1896. vlada urediti ovu stvar, a kad tamo sad smo u godini 1907. a stvar nije još uređjena, kako to trebati i zahtjeva pravo i pravica.

Još je vlada na vrieme, da izvrši što mora. Pred njom će bit već predstava obćina, ili ako još nije, bit će do koji dan. Neka je uvaži, neka po njoj odredi, što je nužno i praktično, da barem tako bude jedna neredovitost manje u javnoj upravi Dalmacije.

Zadnji trzaji Frankovštine.

Dr. Josef Frank postao je pravašem pod svoje stare dane i odmah je stupio u prve redove stranke. On je imao tada puno časopisa na raspolaganje, pa kao bogat čovjek i brat uplivnog novinara mogao je i imao je sred-

stava da ruši svoje protivnike. To je on i radio, tako da je u domaćem i vanjskom novinstvu svoju osobu uzveličavao, a sve ostale omalovažavao. Svi stari pravaši bili su mu nehajni, nemarni, neuztrajni, premalo ozbiljni i koristni. Staro pravaštvo mu je postalo ukočeno, pasivno, negativno, pa je uveo moderno pravaštvo, koje je osudilo Rukavinu, ulagivalo se Khuen-Hedervaryu, prikazivalo deranom i ljudjakom svakoga, koji je tog bana, magjarskog pandura, napadao oštrim izrazima u saboru „pod zaštitom imuniteta“. Išao je i dalje, pa je bivšu stranku prava proglasio u saboru buntovnom, a svoju novu parlamentarnom, legalnom, ustavnom. Dok on nije bio u stranci, „ona je bila tobož samo u zametku, četica, a on je radio kao crv da stranka uznapreduje i postane ozbiljniji politički faktorom“. On je pače „najviše radio da se ideja narodne slobode i nezavisnosti širi po hrvatskom narodu; on je misao narodnoga jedinstva popularizirao ustrajnom radošću“. Uveo je zatim u program stranke „okvir“ i taj isti program je *falsificirao*. Napokon je njegovom zaslugom uništeno jedinstvo stranke, samo da on *umoljen* postane njezinim vodjom, najvećim starčevićancem, najvećim živućim, i uvijek *umoljen* on je vječni predsjednik, vječni vođa.

Dr. Josef Frank je bio krasno uspio. On je bio postigao da se u njegovo ime drži u trzavici i u međusobnoj borbi sve pravaše, cijeli narod. On si može laskati da nitko nije još tako bio ponizno narod i stranku prava kao on. Njegovo ime bilo se pretvorilo u zastavu, u geslo, u ratni krič pravaša, neka bit Hrvat razjaren, i razpaljen bjesomučnom krikom skakao na brata, derao mu kožu, uništio mu tielo i dušu i poštenje. Bilo je doba kad čovjek nije smio ni pisnuti u javnosti o narodu, o pravoj politici, nego jedino o moći, o veličini, o radinosti, o čistoci, o ljubavi Dra Josefa Franka, jer svi su drugi bili trovatelji naroda, crne duše, izdajice, pojav sramotni za sav hrvatski narod..

Uspjeh Dra Josefa bilo je u istinu velik. Lukuvaština njegova i novac bilo su stvorili oko njega oklop na prvi mah neprobušiv. Evo ima petnajestak godina da je on u tom oklopu pred nekim i zanešenim izgledao kao div, kao gorostas. Istina, da je za razumne iz tog oklopa virio židov, čovjek tuđe krvi i poriekla, ali za većinu njegovih pristaša on je bio sve, on je bio stranka; geslo je bilo i u Dalmaciji: ili Franku ili nikomu.

Proti tomu kimiru i mi smo se borili bez prestanka, ali zaslijepljenost bila je tolika, da se to smatralo svetogrdjom otačbeništva.

Nego napokon svemu dođe kraj, a najskolji zgradi sagradjenoj na plesku. Tako smo i dočekali zadovoljstvo, da je Dr. Josef Frank od „najvećeg“ postao ono, što u istinu jest. Stranka kojoj je on na čelu stidi se svoga vođe, te bi ga htjela riečiti se.

U zadnjim brojevima „Hrvatske Rieči“ prihobili smo pismo Dr. Mile Starčevića i okružnicu njegovu i Dra Pavelića. U tim spisima je mogao svaki Hrvat čitati barem onoliko, koliko je napisano, mogao je uviditi da je gospodstvo, kumirstvo Dr. Josefa prestalo. Ali ne samo to, nego je tu jasno rečeno, da stranka rada Dra Josefa Franka trpi, da po njemu orsramočena, te da ga se mora riečiti.

Napokon! I do sada se inašalo svakojakih prijavština počinjenih od Dra Franka kao političara, kao odvjetnika i kao privatnog čovjeka, ali sve se to zatrpavalo, jer da to inašaju protivnici stranke prava. Držalo se, kad bi se ustalo proti Franku, da bi se štetovalo stranci, po tom je Franka spasavalo do sada zaslijepljeno strančarstvo. U buduće, mislimo, da ga ni to neće moći spasiti od zaslužene kazni, jer niko ne može učiniti da ne postoji što je bilo.

Dr. Josef Frank je po riečima Dra Mile Starčevića i Pavelića „neovlašteno prisvojio glasilo stranke „Hrvatsko Pravo“ i neće ga ustupiti stranci, premda je to u skupštini javno obećao“.

„Cijela stranka i njezino glasilo jesu svojina Dra Franka i moraju služiti njegovim osobnim ambicijam i privatnim interesima“.

„U stranci se već lani pojavilo veoma veliko nezadovoljstvo i zgražanje pojedinih članova na vodstvo stranke. Odnosaji u stranci ne samo da se nisu poboljšali, nego su postali upravo nesnošljivi usljed novih affaira, za koje stranka mora da nosi odgovornost pred javnosti, a u nje nije nipošto sudjelovala“.

„Stranka je uvijek stavljena pred gotov čin“.

„Razne privatne affaire našega predsjednika i još nekih zaustavljaju naš javni parlamentarni rad“.

„Da je Starčević živ, on bi se danas riešio častno ljudi, koji se u stranku ubrajaju, ali u nju ne spadaju“.

„Frank „iza ledja“ stranke dogovara se s Polonym, *iza ledja* stranke imade sveza sa ministerjalnim savjetnikom Deutelom, sa Dr. Luegerom i drugim“; *iza ledja* stranke dogovara se sa varalicom i tu varalicu prikazuje svojim drugom.

Frank u javnosti „okrivljuje svoga protivnika s' najtežih zločina, a kad dodje do suda, onda izjavljuje pred cijelim svijetom da dokaza nema nitu da ih je ikad bilo“.

„Nakon 11 godina borbe“ (proti laži i kleveti) *danas naša stranka stoji sa žigom laži i klevete na čelu“*.

„Sduha tuđinjštine postepeno se infiltrira u našu stranku, oportunistam najgore vrsti brani se i zagovara u glasilu stranke Ante Starčevića“.

„Sada su „prilike“ tobože učinile zdravim program od 1894“.

„Sada glasilo stranke služi svrham pojedinih privatnih interesa i poduzeća. List brani interese privatne kao u pitanju „Danice“.

„S naše strane odobrio se je rad austrijske protuhrvatske vlade u Bosni“.

„Baš danas u našoj stranci i u glasilu, koje nosi na cimeru „novine starčevićanske hrvatske stranke prava“ a faktično ih smatrate vašimi i Vaše obitelji, najviše se griješiti proti oživljivanju morala s dobrimi djeli“.

„Ušla je u stranku bolest, da mi moramo sve svoje čine udešavati prema tome, kako ćemo čim prije na korito. Diele se već predstojnička mjesta i nudja banska čast“.

„Proti starim borbem sa strane Frankove družbe šire se kojekakove laži i klevete“.

„Frank smatra da je on stranka i zagovara da je predsjednik stranke, koji je odgovorna solidarno za sve njegove čine“.

Ovo su kratki izvadci o stranci i o Dr. u Josefu Franku iz listova, koji su pisani od ljudi u njegovoj stranci, od ljudi koji su mu bili vjerni i onda kad smo ga mi već smatrali *zloduhom*, koji je po tuđjoj zapoviedi ušao u stranku, samo da ju raztepe i da bude sredstvom tuđinaca.

Ovi izvadci dokazivaju, da su i ostali Hrvati počeli progledavati, da Frank nije više ni njima kumir, radi kojega nam se valja međusobno klati. Pače trebalo bi da svi mi pravaši povučemo *danas* posljedice: spasiti stranku dok je na vrieme.

Čuje se naime da bi u Zagrebu bilo uzsledilo nekakovo izmirenje, a to od straha gregu zla.

Nu „gorega zla nema nego li u stranci trpiti Dra Josefa Franka i njegove drugove kao Liza Kršnjavoga itd. Trpeć ove, stranka ne izbrisa sa čela žig klevetništva, žig sramote tuđjeg plaćenštva. A stranka koja to ne zna ili neće da sa čela izbríše, nema prava da postoji, nema prava da zahtjeva od razumnih ljudi, da budu njezini pristaše, i ona je već samim svojim tužnim obstanokom sramota za narod, u kojemu ona djeluje“.

Dakle stranci prava ne ostaje nego ili oprati sramotu, koju joj je nanio Frank, odulećiv ga iz svoje sredine, ili poistovjetovati se sa Frankom, t. j. osuditi se na sramotno političko životarenje i mešetarenje.

Neka gospoda u Zagrebu ne misle, da stranka, kojoj je Frank gospodar, može *više* uživati u narodu ugled možda za to jer nosi pravaško ime. Ne, pravaška načela živu i izvan te stranke i proti toj stranci, i ljudi će ta načela provadjati, ako budu prisiljeni i pod dru-

gim imenima i u drugim strankama, a neće u onoj koja danas na sramotu p. Ante Starčevića nosi njegovo slavno ime, a nosi ga na sramotu dok joj Frank zapovieda.

Hoće li ove istine uvidjeti i oni koji su muzevano i otvoreno najvjestili borbu Franku u njegovoj stranci, ne znamo, kažemo samo da su oni **dužni** sebi i narodu tu borbu dokrajčiti. Oni moraju zadati **zadnji udarac** Frankovštini, ako će da spase starčevićansku stranku. Ne učine li to, oni će pokazati da uviđaju zlo, ali da ga ne mogu ili **ne smiju** oduležiti. A tim bi pokazali da su u svakom pogledu nesposobni, a možda i što gore.

Magjarsko-hrvatski spor.

Zagreb, 16. lipnja.

Debata o željezničkoj zakonskoj pragmatiki traje neprestano dalje. Sa magjarske strane kao da se je odlučilo ne prisustvovati više u ovoj za njih jako neugodnoj debati, i tako su sjednice često ispunjene samo govorima hrvatskih delegata, te se je zajednički sabor pretvorio preko noći na oči gled svih magjarskih šonivista u — hrvatski sabor.

Ako ova borba izgleda očajna to ipak pokazuju se na vidiku neki znakovi po kojima bi se dalo slutiti da će se ovaj spor ipak konačno riješiti mirnim putem, te da će Magjari biti prisiljeni zadovoljiti zakonitim zahtjevima Hrvata. Već se nekoliko dana provlače kroz ovu debatu glasine o izmirenju, te izgleda da ova akcija u zadnji čas stupa u ozbiljnu fazu. Sa strane Hrvata je zaposlen tom akcijom biskup Drohobechy, a sa strane Magjara zast. Ljudevit Holo od neodvisne stranke, te zast. Emerik Szivak od ustavne stranke. Oni bi morali formulirati predloge, te akoprem isti vode pregovore bez mandata stranke, to se ipak o- paža veliki interes i nastojanje kod sa strane Magjara, toli sa strane Hrvata, da se ovaj žalostni spor riješi.

U četvrtak je sjednica zajedničkog sabora nastavljena. Prije dnevnog reda uzimlje na osobnu primjebu rječ dr. Grahovac, koji odbija izvod Nagyve glede jedinstva i zajednice i zaključuje da ne obstoji nikakovo jedinstvo već zajednica između Hrvatske i Ugarske. Za tim govori hr. del. Purić, Čudi se Koštuu kako je mogao kao ustavni ministar donijeti osnovu kojom vrijedja temeljni zakon od god. 1868. Hrvati se ne mogu nikada odreći prava na hrvatski jezik, jer bi tim počinili izdajstvo domovine. Reakcija ne buni narod kako se sa magjarske strane tvrdi, već se jedino njezinoj uslluzi ima zahvaliti što je narod miran. Dokazuje na temelju historije da je Hrvatska uvijek bila neodvisna od Ugarske. Hrvati nijesu protivnici magjarske državne ideje, ali ta ideja ne snije prolaziti preko granice Ugarske. Hrvatska ima pravo na samostalnost i na sjedinjenje svih hrvatskih zemalja, a Ugarska bi ju i u vlastitom interesu morala u tome podupirati.

Pri koncu govora govornik prosjeduje što po § 4 te pragmatike može na željeznici samo onaj dobiti službe, koji znade magjarski. To je atentat na hrvatske sinove, kojima se otmilje kruh, s toga će hrvatski delegati svim sredstvima sprječiti taj atentat, te neće nikada priznati pravo magjarskog jezika na hrvatskom teritoriju.

Nakon Purića uzima rječ Rumunij zast. Vlad, te podupire stanovište Hrvata, koji se na temelju prava bore za svoj jezik. Za njih uzima rječ hr. del. dr. Brič koji obširno tumači nagodbeni odnošaj između Ugarske i Hrvatske. Prelazi na riječku rezoluciju i veli, da se je njome morala upostaviti sloga među dva naroda, da se ovi zajednički bore za slobodu. Nu magjarska koalacija odrekla se je politike riječke rezolucije kad je izmijela ovu zakonsku osnovu, — po drugi put kad je pljeskala Jospoviću i Kovačeviću. Sa istim argumentima kojim se opravdava njemački zapovjedni jezik u vojsci hoće Košut, da opravda magjarski jezik na željeznicama. Ova zakonska osnovu neće nikada postati zakonom, jer uništava temeljni zakon Hrvatske, a to Hrvati ne će nikada dopustiti. Magjari se stavljaju na stanovište site, pa nas misle ovdje nadglasati. Ali tu ne može biti govora o glasanju, jer se na godba može promieniti samo onim načinom kojim je nastala. Prikljava kako Hrvati imaju pravo na svoj jezik, te apelira na Magjare da u vlastitom interesu poštuju prava Hrvatske. Svršava da Hrvatska treba reda i mira, a ova zakonska osnovu sama neprijateljstvo i nemir provicira, te misli govornik da danas treba čitavi odnošaj između Hrvatske i Ugarske podvrći reviziji. S toga su miždne nove renjikalne deputacije.

U petak je debata nastavljena. Pri početku sjednice razvila se interesantna debata o troškovima radi hrvatskih brzopisaca, koji bilježe govor hrvatskih delegata. Predsjednik iznaša

kako su troškovi radi hrvatskih govora dosegli 256 kruna dnevno, u kojoj svoti nijesu uračunani troškovi prevoda i putni troškovi zagrebačkih brzopisaca, te mogli stoga, da ga kuća opumovlasti na taj trošak koji nije bio predviđen u proračunu.

Zast. Lehel Herdevar izjavlja da se iz delikatese o ustanovljenom zaključku ne može ništa prigovoriti da se i na dalje hrvatski govori unášaju u zapisnik. Nu misli da je taj zaključak bio preuranjen, jer i u Austriji samo njemački jezik se prima u zapisnik. No predsjednik odgovara govorniku da se zaključak kuće ne smije više podvrći nikakovoj debati.

Zast. Popović izjavljuje, da Hrvati ne će nikada htjeti biti Austrijanci, te je stoga nemjestno bilo pozivati se na Austriju, jer Hrvati imaju pravo govoriti u ovoj kući hrvatski. Mi ne tražimo nikakovih koncesija, niti kakovih darova, već zahtjevamo da se naša prava respektiraju.

Sabor votira naznačene troškove te se prelazi na dnevni red. Poslje neg su govornik na osobnu primjebu državnj tajnik Szterenyi i dr. Surmin, uzimlje rječ hrvatski, del. Budisavljević. Govornik veli da će ova osnova Magjariama više škoditi nego Hrvatima. Ustaje kao Šrbini da se ovdje bori za svoju hrvatsku domovinu. U obrani jezika uvijek su Hrvati i Šrbi složni bili i uvijek su se složno borili proti zajedničkom neprijatelju. Budisavljević nadalje veli da ova osnova sramoto Ugarsku pred celom Europom i to dokazuje izjavama nekih velikih političara o istoj osnovi. Bavi se dalje dokazivanjem zakonitog hrvatskog stanovišta te čita više juridičkih djela koja to stanovište opravdavaju. Oštro napada na državnog tajnika Szterenyi-a, koji je čitav taj sukob skrojio. Upravo je čudno da je ovaj kabinet, koji si je slavio zadaću upostaviti prijateljstvo između Magjara i Hrvata, takovu osnovu donio. Niti Tisza niti njegov sin nije se nikada usudio ovako smjelo povrijediti hrvatska prava.

U subotu je na dnevnom redu uzео rječ hr. del. Modrušan, te je govorio 4 sata i po i tako je on ispunio skoro čitavu sjednicu. Zast. Modrušan izjavljuje da magjarska vlada upravo silu hrvatsku delegaciju na sadanje držanje. Govornik je uvijek bio velik neprijatelj sistema Khuen-Hedervaryevog, te je došao u Peštu namjerno da uzradi na slozi obaju naroda. Kad bi Magjari imali iste intencije, to bi se brzo upostavilo bratski odnošaj. Govornik na dalje dokazuje kako Ugarska ne podupire Hrvatsku niti gospodarstveno niti finacijalno. Navadja kao primjer hrvatsku željezničku mrežu koja je posvema zanemarena. Cijela pak prometna i tarifna politika zajedničke vlade naparena je hotimice proti hrvatskim interesima. Hotimice pokušalo se je oba naroda otuditi i međusobno zavaditi, a to naši zajednički neprijatelji u svoju korist izrabljuju. Pobija nadalje nazor da su željeznice privatno poduzeće države, te znanstvenim načinom dokazuje da je taj nazor pogriješan. Na koncu svog govora podastire govornik slijedeći predlog: Kuća neka ovi osnovu povrti zajedničkoj vladi, da ova u sporazumu sa hrvatskom zemaljskom vladom, ovu osnovu u suglasju sa nagodbom od g. 1868 ispravi i tako da se nagodbeni povriedajući djelovi iz osnove odstrane.

Sabor je na to prešao na interpelaciju. Dr. Šurmin po prvi put otkada opstoji ovaj sabor obrazlaže svoju interpelaciju na ministra trgovine i finacijaa na hrvatskom jeziku. Interpelacija zast. Šurmina glasi: Da li je istina da je osnivanje društva na području Hrvatske i Slavonije namještenih finacijalnih, poštanskih i brzojavnih činovnika, po nalogu obaju ministara zabranjeno, da ako jest, čim opravdavaju oba ministara tu odredbu. Tim je sjednica dovršena, te se zanimanjem očekuje odgovor na ovu interpelaciju.

Sveobći učiteljski sastanak.

Po primjeru ostalih stališa, što su u udruženim silama poboljšali svoje materijalno stanje, opaža se od nekog zemana življi pokret među prosvjetnim radenicima, naročito kod učitelja. Pokušana su mnoga sredstva; iscrpljeno je dosta izvora, ali se još nije našlo konačna načina, kako da se po zaslugi nagradi počni učitelj i liši ga se dosadanje nepravde i biede.

Kako svaka stvar ima svoj kraj, tako se nadamo, da će i ova bieda biti prolazna, te da će je jednom nestati, a učiteljsvo primiti onaku nagradu, kakva mu dolikuje po ugledu i radu. Naše mišljenje ne podkriepljujemo samo pustom nadom ili možda time, što smo u učiteljsvu nazirali budućnost naroda, a po tom i željeli mu svako blagostanje i napredak. Ne, ovoga puta i oni, koji pred sobom ne vidiđaju već crninu i pustoš, treba da podignu srca i upru radom, da se što prije izvede ozbiljna i smišljena akcija na korist učiteljsva.

Da čitaoci vide, kakvim je načinom po-

vedena akcija, od koje se može očekivati samo uspjeh, jer ozbiljno smišljena, a ustrojena na tvrdog osnovi, donosi način kojim se hoće udruženim silama da izvede poboljšanje.

Nadodajemo još, da je ovakome kolosalnom radu, gdje će se naći složni ljudi po zvanju jednaki, ali po osjećajima, srodstvu i jeziku nejednaki, pače i opješni, najviše i poglavito doprinete učiteljski Savezi i Društva po pokrajinama. Pomoću njihovom ojačana je sveza za udruženja, a po tom međusobnog upoznavanja.

Potaknuto od učiteljskog Saveza njemačkog i češkog, učiteljsvo iz svekolike Cislajtani je bez razlike, odlučilo je dne 26 i 27 t. mj. držati u Beču veliki zbor, na kome će osim učitelja biti zastupana sva učiteljska Društva i Savezi, što postoje u ovoj polovici. Bit će još pozvani svi zastupnici na bečkom parlamentu, koji se pokazuje prijatelji škole i učiteljsva.

Svrha je sastanku, da iznese na vidik biedno učiteljsko stanje i nejednakost, što se bjevra tiče, a po tom, da od parlamenta potraži izmjenu § 56. Državnog Školskog Zakona od 1869. god. Izmjenom ovog paragrafa, tražit će se od države, da plate učitelja po svoj carvini budu surazmjerno jednake onima činovničkim od zadnja četiri razreda.

Da se pokrajine unapried liše tereta, koji bi zahtievao velikih žrtava, odredit će se tako, da će država namaknuti pokrajinama dočini iznos, a da se tim ni najmanje ne povriedi pokrajinska autonomija. Prirast poreza bio bi ovakim načinom neznanat, a odnosio bi se pogotovo na imućnije i izdašnije. Mali posjed i srednji skoro ga ne bi niti osjetili. Teret bi ujedne surazmjerno bio malen. Naprotiv iz ovakve uredbе škola i uzgoj crpili bi veliku korist, jer bi se od učitelja moglo sa pravom zahtievati samopriegora, spremе i sposobnosti, kao i to, da se izključivo bave svojom strukom i pozivom.

Po onome, o čemu smo do danas izvješteni, poveljena je velika agitacija po svoj carvini, da zbor bude što brojniji i veličanstveniji. I kod samog narodnog zastupstva pokazuje se velika predusretljivost prema pučkim učiteljima i naklonost da im se pomogne.

„Savez Dalmatinskih učitelja“ u Splitu odredio je također svoga predstavnika, koji će ga u Beču zastupati. Čujemo, da će i naša tek organizovana „Učiteljska Društva“, također poslati po jednoga zamjenika napose, ili sva složno odrediti jednog.

Neka ovaj sveobći učiteljski sastanak kao prvi svoje vrsti bude od koristi našem učiteljsvu i tim ga osnaži za dalji rad i napredak.

Dalmatinskim trgovcima.

Primamo, i ako malo okasno, te probičujemo:

Ovi zadnji izbori u Trstu najbolje su dokazali, koliko žilavost, okretnost i narodni osjećaj su uporabili naši Dalmatinci, a navlastito trgovcači stalež. Na stočinu glasova znali su skupiti za bratske slovenske kandidate. Sve je to svršetkom izbora tršćanska „Edinost“ najbolje opisala i Dalmatincima se zahvalila!

Na stočine naših ljudi mogli bi se u Trstu nastaniti, založivši se kod trgovačkih kuća i tvornica, kada bi naši dalmatinski trgovci pokazali više rodoljublja u pitanju jezika. Više puta su razne novine pretresale ovo toli važno pitanje, ali uvijek je ostalo, kako je i bilo.

Zašto se naši dalmatinski trgovci u dopisivanju ne posluže izključivo hrvatskim jezikom? Za što svoje naručbene ne pričuvaju jedino za one kuće i tvornice, gdje su namješteni naši ljudi kao putnici? Oni ne znadu, koju štetu čine svojom nemarnošću i apatijom našoj slovenskoj braći u Trstu, a koju korist bi nanieli našoj dalmatinskoj mladosti, kad bi sa trgovačkim kućama u Trstu dopisivali jedino hrvatskim jezikom, i kad bi tražili od trgovačkih putnika poznavanje hrvatskoga jezika. Tada bi dotične trgovačke kuće u Trstu bile prisiljene, da primaju u službu jedino naše Dalmatince, jer bi ovi imali prednost i zbog poznavanja talijanskoga jezika za moći se sporazumjeti sa svojim gazdama.

I danas imade lep broj naših Dalmatinaca, koji su namješteni u Trstu kod raznih i najglavnijih trgovačkih kuća, ali moglo bi ih biti namješteno 50%, kad bi naši dalmatinski trgovci dopisivali jedino hrvatskim jezikom i kad bi u svojim naručbama davali prednost samo našim putnicima. Naša narodna pako stvar u Trstu postajala bi sve jačom, kad bi ovi naši ljudi bili nastanjeni u Trstu mjesto današnjih najvećih dšmanu, koji kad dodju u Dalmaciju, izrugavaju se mjestima, običajima i hrvatskoj našoj narodnosti, a to su baš ona gospoda „viaggiatori della camorra Triestina“ (naravno većinom židovi).

Neka se naši dalmatinski trgovci ugledaju u našu braću u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, koji se služe u dopisivanju izključivo narodnim jezikom, a ne prave posao nikako sa trgovačkim putnicima, koji ne govore našim jezikom. Želimo, da unapred naši dalmatinski trgovci pokažu malo više pažnje našem hrvatskom jeziku i našim dalmatinskim trgovačkim putnicima.

Sve ovo što napisasmo glede Trsta, neka to isto bude vrijedilo i glede Rieke, jer i na Rieci vladaju jednake okolnosti kao i u Trstu.

Uradio ovaj naš zahtjev dobrim plodom. Dalmatinci nastanjeni u Trstu i na Rieci.

Naši dopisi.

Sinj.

Mjestanoj občinskoj upravi kao da nije bilo dosta pristranosti i zuluma za vrijeme izbora, već i danas nastavlja istim držanjem. Dok se je naime občina tekom izbora producirala sa kaznenim prijavama proti svojim političkim protivnicima, puštala je s druge strane mirne duše, da se proti njoj izdaju oglušne presude radi nepristupa na ročište. Zaposleni izbornom agitacijom gospoda nisu vremena imala, da Občinu na sudu zastupaju ili po kome drugome dadu zastupati, ko što najbolje svjedoče oglušne presude 8. travnja 1907. god. posl. br. C I 47/7 i ona 8. svibnja 1907. god. posl. br. Cb I 229/7. I kod kotarskoga suda u Sinju. Naprotiv g. občinski načelnik i njegovi adlatusi imali su u obliku vremena, da svoje istomišljenike primaju na zapisnik, da im kaznene prijave stavljaju, koje su občinskim pečatom i njihovim potpisim objerbljene prosljedičljivoj sudu. Napomenuti je pak nuzgredno, da sve te dojave svršavale su sa riešenjem, ko što svjedoči presuda 14/5 1907. posl. br. U 317/7 kotarskog suda u Sinju i mnoge druge.

Občinski činovnici bili su glavni korteši Mazzievi, pak su se izključivo bili posvetili izbornom agitaciji u obsegu ovamošnjeg izbornog kotara, a kad je nesudjeni zastupnik Mazzi onako sjajno propao, ni tada se oni ne sjetise ureda, već se bacise na Muć i Dugopolje, ne bi li se po taj način kao korteši rehabilitirali.

Kad je vitez Tripalo htio dati oduška nevitikim osjećajim svojega srca, pak da se o sveti svojim dužnicim, koji mu ne htjedose glasovati za zeta, imao da ove pod prietnjom troškova pozove na izplatu duga i onda su se morali naći občinski činovnici, koji će mu pozive sastaviti i prepisati u občinskom uredu.

Stranke se neprestano tuže, da kad pođu u občinu za kakav posao, gonjene su i po občinskim činovnicim produlivo „apučene popim i fratrim, neka im oni posao opreme.

Seljani Roža imali su da izaberu ovih dana seoskog poljara, pak predma su glavar, čauš, i svi ostali seljani htjeli Čovjeka poštena i zato sposobna, sve to nije pomoglo, jer su gospoda na občini odučili, da imenuju za poljara jednog svog pristašu, za kojega Rožani ne će da čuju. Bilo bi već skrajnje vrijeme, da se prestane već jednom ovim zulumom, pak da sinjka gospoda upamte jednom za uvijek, da občina ne smije da služi ni obtelji, ni stranici, već njenim pripadnicim bez obzira na stranke i osobnosti.

Igranci.

Koli za ovo selo, toli za sva obližnja sela Makarskog Primorja vrlo je znamenit put, koji od Kozice sa sredozemne ceste vodi do mora. Taj je put još znamenitiji za okolna sela Vrgorske i Imotske krajine, jer je tuda najbliži i najniži put do Primorja, gdje vode svoje proizvode na prodaju ili u zamjenu za ulje, vino, smokve. I vlada je uvidjela osobitu korist ovoga puta, pak je prošlih godina obilatim pripomoćima nastojala, da se taj put što prije dovrši. Začudno nam, je da je ovo zadnje 2 godine taj put sasvim napušten, predma ima razpoloživih novaca. Mi se nadamo, da će se čim prije započeti radnjom toga vrlo potrebitoga puta. Tim bi se dvostruko dobro učinilo narodu: proslidilo bi se toli važni put, a dalo bi se siromašnijim zarade u ovu doba godine kada im od nikuda pomoći. Još bi bilo potrebno, da bi pomorska vlada poslala gljiboder za nekoliko dana, da nam očisti ono kamenje, koje smeta pristup k lukobranu i parobrodin i brodicam. I put je od lukobrana uprav neprohodan, pak upozorujemo i na ovo pomorsku vladu.

Igranci.

Viesti.

Šubičeva župa. U dojdjuću nedjelju sastaju se u našem gradu izaslanici obližnjih sokolskih družtva za ustrojene župe. Zvat će se „Šubičeva“, a o njezinu obsegu odlučit će se na sastanku. To će biti prva sokolska župa u pokrajini.

